

YAŞLAR DEMOKRATIYA CEMAATÇILIĞI FORUMINIŃ ARIZASI

Demokratiya (halq akimiyeti) – bir vaqıt soñuna kelmez bir esnastır ve o, er yañı nesilden öz degerlikleri ve esaslarınıñ, şu cümleden qanun üstünlüğü ve insan aqlarınıñ, ilerilevi ve zengileşüvine küç-quvetini qoşmasını talap ete. Bu esnas çerçivesinde, 2000 seneniñ ilk yazında qabul etilgen Varşava beyannamesi, demokratiyanı tayin etüv ve pekiştirüvine kerek esas ameliy tedbirler ve qararlarnı şekillendirmeye devam ete ve barışıklı yaşayış, inkişaf, insan aq-uquqları özara demokratiyağa bağı olğanını qayd ete.

Bunen beraber, 2020 senesi ilk yazınıñ 26-da 20-yıllıq yıldönümüne bağılanıp online şeklinde keçirilgen konferentsiyada qabul etilgen Demokratiyalar cemaatçılığınıñ Buharest beyannamesinde tasdiq etile ki, 'insan aqlarına sayğı bildirüv, institutlarnıñ işke qüvetli qabiliyeti, açıklıq ve işanç esasında qurulğan demokratik idare teşkilâtları, buhranlı adiseler aşuvınıñ ve olardan soñ turğun yañılanuvınıñ eñ yahşı temeli ola.'

Yaşlar – öseyatqan siyasetçiler nesli ve demokratik teşkilâtlarda deñişmelerniñ semereli araştırmacıları olaraq tanılmaq kerek. Yaşlarnıñ aqları ve imkânlarını kenışletüv ve olarnıñ liderlik esnaslarında ve global, regional, milliy ve yerli seviyedeki qarar qabul etüvde salmaqlı iştiragı, inklüziv, turğun temsil etici demokratik cemiyetniñ mevcutlığını teminlemesi için soñ derece müim unsurları ola.

Tasil – bu, inklüziv, tolerantlı ve turğun cemiyet quruvınıñ öyle temel-taşıdır ki, onda yaşlar demokratiyanıñ qıymetini tanıy ve demokratik qandıruvlardan çekilüv intiluvlarına qarşı tura. Demek, **vatandaşlıq tasili meydanğa ketirilmesiniñ ihtiyacı bar, resmi- ve öztasil alabilüvlerine de, yaşlarnıñ aqları ve imkânlarını kenışletmek**, olarnıñ faal iştiragını qoltutmaq ve yaş insanlar öz vazifelerini mesüliyetli vatandaş ve lider kibi eda etmelerniñ teminlemesi için olarnıñ işke bütünley qabiliyetini açıklamaq maqsadinen garantiya berilmesi kerek.

İşke kerek ve açıklanılabılır qabiliyetler, imkân ve qıymetlerniñ saibi olğan şartında, **yaş insanlar BMT-niñ 2030 senesine qadar Turğun inkişaf maqsatları çerçivesindeki kün tertibini yerine ketirüv, nezaret ve taqrız etüv devamında areket ettirici qüvet olacaqtırlar**. İnsaniyet tarihiniñ er angi evelki devrine baqqanda şimdi ösmür ve yaş insanlarnıñ sayısı (10 yaştan 24 yaşına qadar) eñ çoq olğanı köz öğüne alaraq, yaş insanlarnı 2030 senesine qadar Turğun inkişaf maqsatlarına irişmege yardım etken faaliyetlerge celp etüv, global turğunluq ve deñişmemezlikke irişüvde, em de üzlüksiz inkişaf yolunda hususan işsizlik, fuqarelik, gender teñsizligi, keyfiyetli tasil alamayuv ve davalar qarşığa çıqqanda esas işandırıcı ola.

2030 senesine qadar Turğun inkişaf maqsatlarınıñ kün tertibinde yaşlar, tınçlıq ve havfsızlıqni teminlev oğrunda global küreşte açıq-aydın müimden-müim bir or-taq olaraq mevamlana. **Albu yaşlar barışıklı quruvda sıq sıfırdan iştirak etseler ise, bunen beraber olarnı yüksek seviyedeki, şu cümleden davalarınñ ögünü aluv, muntazam etüv ve çezüv maqamlıqlarına ait dialoglarğa, em de er angi seviyelerde daa da birleşüvge ve tesir etüvge imkân yaratması için barışıklı aytışuvlarına, celp etmeli.**

Lâkin **COVID-19 pandemiyası cemiyet yaşayışınıñ epi-si esaslarına, şu cümleden sağıq saqlav, içtimaiy, iqtisadiy ve siyasiy saalarına, em yaşlarğa degerliksiz tesir etti.**

Buhran bütün dünyadaki tasil sistemlerine emsalsiz tesir etip, sürekli içtimaiy aqibetlerge ketirecektir. 160-tan çoq memleket oquv yurtlarını qapattı, bunıñ neticesinde 1,52 million bala ve yaş zarar kördi.

Pandemiya yaş insanlarnıñ ruhiy sağığına tesiri de raatsız ete. Devamlı hashanelev devirleri ve sınırlı areket etüv imkânları duygular deñişikligi ve qasevet artuvına ketire bile.

YAŞLAR DEMOKRATIYA CEMAATÇILIĞI FORUMINIŃ ARIZASI

COVID-19nıñ tez darqala başlağanınen qadın-qızlarğa zulüm alları çoqlaştı, çünki havfsızlıq, sağılıq ve para bağılı telükeler cemiyette kerginlik ve qızgın vaziyet yarata ve, qalentirni köz ögüne alaraq, hashanelevde serbestlikten marum olğan ve sıqılğan şaraitlerde daa da beterleşe.

Tamam böyle de **pandemiyanıñ zararı yaş icretçi ve qaçaqlarğa degerliksiz menfiy tiyecektir**, çünki halqara icretçilerinıñ yarımından ziyadesi – 30-dan yaş insanlar.

Bundan ğayrı, COVID-19 pandemiya kibi buhranlarınıñ zararı, öyle de yaşlar toqunğan meselelerni ağırlaştırta. Bütün dünyada işsizler sayısı 5,3-ten 24,7 mln insanğa qadar artqanıñ tahminini köz ögüne alsaq, **yaşlar meşğülligine tesir ğayet menfiy olacaqtır**, çünki yaş insanınıñ işsiz qalmaq ihtimalı büyükke baqqanda üç kere yüksek.

Biz, yani yaşlar teşkilâtları ve aĝlarınıñ, em de bütün dünya yaş insanlarınıñ temsil eticileri, Romaniya tarafından çağırılğan 2020 senesi Demokratiyalar cemaatçılığınıñ Yaşlar forumı iştirakçıları (memleketniñ 2019–2021 seneleri devrinde Demokratiyalar cemaatçılığı reisligi vaqıt şu tedbirniñ keçirilüvi eñ-evelâ vazifelerden biri sayıla), **ükümetlerni nevbetteki degerliklerge riayet etmege ve yaşlarğa müim ve Varşava beyannamesiniñ esaslarına ait esas aqlarnı qorçalamağa çağıramız, yani:**

Inklüziya (Kirsütöv) – yaşlar devlet inkişafınıñ esas amillerden biri olalar, olarnıñ episi seviyedeki qararlar qabul etüvde inklüziv (olarnı kirsitetip) iştirakları ükümet faaliyetiniñ esabatını ve açıqlıĝını yükseltmege yardım ete. (Esas 2 ve 16)

İnsan aqları – Yaşlar bütün insan – vatandaşlıq, medeniy, iqtisadiy, siyasiy ve içtimaiy – aqlarınen tolusınen faydalanacaq. Bu aqlarnı qorçalamaq – yaşlar ögünde turğan muayyen meselelerni ve manialarnı yoq etmek demektir. (Esas 19)

Çeşitlik – yaşlar cemiyetniñ olğan bütün çeşitligini temsil ete. Yaş insanlar umumiy olup cemiyet yaşayışında faal iştirak etmeli, teñ qanun qorçalavına aqları olmalı ve er angi ög fikirlerden azat olmalılar (Esas 10). Yaş vekillerniñ çeşitligi – olarnıñ quvetidir.

Teñlik – içtimaiy, siyasiy ve iqtisadiy teñsizlikni eksiltüv, yaşlarınıñ qabiliyetini açıklamağa yardım eter, bu da olarnıñ cemiyet yaşayışına öz isseleriniñ qoşmasını yerine ketirir. Yaşlar arasında işsizlik seviyesi teñsizlikniñ müimden-müim amili ola, onen küreşmek kerektir. Tasil bütün dünyadaki yaş insanlarınıñ yaşayışını eyileştirüv inkişafında esas rol oynay. (Esas 6)

Serbestlikler – bütün dünya yaş insanınıñ cemiyet yaşayışında iştirak etmek imkânları olmalı, ve episi serbest fikir, namus ve din (Esas 5); serbest inam ve onı serbest ifade etüv (Esas 4); serbest barışıklı toplaşuv ve birleşüvler (Esas 9) kibi esas serbestliklerden faydalanmalı.

Yaşlar, demokratiya teklif etebilgen bütün üstünliklerden faydalanmaq kerek, lâkin qanun üstünlüğü, mustaqil mahkeme tertibi, açıq ve esabatlı, anayasa çerçevesinde areket etken ükümetler olmağance, bunıñ imkânı olmaz. (Esas 12–18) Demokratiyalar cemaatçılığı – bu, öyle eksklüziv temeldir ki, o, demokratiyanı pekitmek için yaratılğan, em bizim quvetimiz şudur ki, o, ileride dünya demokratlaştırıvını insanlar yardımınen, insanlar için ve insanlarnen beraber tezleştirüvge doğrutılğan.

Yaşlar – inklüziv cemiyetniñ ve quvetli demokratiyanıñ müimden-müim terkip etici qısmıdır. Açıq-aydın ve esabatlı demokratik institutlarınıñ, yaş insanlar cemiyet yaşayışında iştirak etmeleri için yardım etüvde ve qararlarını qabul etüvde al etici emiyeti bar. Yaşlarnı demokratik esnaslarınıñ episine kirebilüvnen temin etüv – turğun keleceni şekillendirüvge salımdır. Demokratiya işke alışuv, yaşayış qabiliyeti ve sadıqlıqni talap etken üzüksüz bir esnas olğanı için, biz, yaş insanlar, şu yolda aqları teñ ortaqlar olmağa ve demokratiyanı epimizniñ bahıtlı kelecemiz için qorçalamasına yardım etmege tırışmaq kerekimiz.